

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 26 augusti 1940 kl. 7 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnpliktslån.

Genom en den 1 augusti 1940 dagtecknad proposition, nr 16, vilken hänvisats till tredje särskilda utskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna, vid propositionen fogade förslag till förordning om värnpliktslån.

Inledningsvis redogöres i propositionen för de nu gällande författningar, som reglera det ekonomiska biståndet från statens sida till vissa inkallade värnpliktiga och dessas familjer, i främsta rummet krigsfamiljebidragsförordningen den 17 april 1940 (nr 223). Utskottet hänvisar till propositionens redogörelse rörande författningarnas närmare innehåll.

På hemställan av chefen för försvarsdepartementet uppdrog Kungl. Maj:t den 15 mars 1940 åt den s. k. sociala försvarsberedskapskommittén att skyndsamt företaga utredning angående förutsättningarna för inrättande av en statlig fond, avsedd för lämnande av understöd åt värnpliktiga, vilkas ekonomiska förhållanden genom inkallelse till krigstjänstgöring blivit väsentligen rubbade, ävensom att avgiva de förslag, vartill utredningens resultat kunde föranleda.

Med skrivelse den 13 juni 1940 har sociala försvarsberedskapskommittén avgivit förslag jämte motiv till förordning om värnpliktslån och till förordning om särskilt bostadsbidrag åt vissa värnpliktiga. Över kommitténs förslag hava efter remiss utlåtanden avgivits av chefen för försvarsstaben, arméförvaltningens civila departement, marinförvaltningen, flygförvaltningen, socialstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna.

Kommitténs författningsförslag hava såsom bilagor fogats vid propositionen. Förslaget till förordning om värnpliktslån har efter remissen undergått viss överarbetning inom försvarsdepartementet.

Den allmänna motiveringen till de framlagda kommittéförslagen har i propositionen återgivits å sid. 9—13, vartill utskottet får hänvisa. De över förslagen avgivna yttrandena hava behandlats å sid. 13—17.

Föredragande departementschefen, *statsrådet Sköld*, framhåller till en början, att sociala försvarsberedskapskommittén i anslutning till de i statsrådsprotokollet den 15 mars 1940 i ämnet uppdragna riktlinjerna framlagt

förslag till inrättande av en särskild lånefond, benämnd värnpliktslånefonden, ur vilken s. k. värnpliktslån skulle beredas sådana värnpliktiga, som till följd av längre tids beredskapsinkallelse fått sin ekonomi väsentligt försvagad. Därjämte har kommittén föreslagit införande av särskilda, retroaktiva bostadsbidrag för sådana värnpliktiga, som varit inkallade till tjänstgöring under tiden före det krigsfamiljebidragsförordningens bestämmelser om bostadsbidrag kunnat tillämpas, d. v. s. före den 1 april 1940. Kommitténs förslag hava sammanfattats i två författningsförslag, det ena avseende förordning om värnpliktslån, det andra förordning om särskilt bostadsbidrag för vissa värnpliktiga.

I fråga om kommitténs förslag till förordning om värnpliktslån finner sig departementschefen liksom de hörda myndigheterna i gemen kunna i princip lämna förslaget sin anslutning, även om vissa modifikationer i detsamma syntys påkallade. Däremot anser sig departementschefen på anförda skäl icke böra tillstyrka, att kommitténs förslag till förordning om särskilt bostadsbidrag för vissa värnpliktiga lägges till grund för framställning i ämnet till riksdagen.

Beträffande utformandet av förslaget om värnpliktslån anför departementschefen följande:

»Rörande villkoren för lånens erhållande har jag i stort sett intet att erinra emot kommitténs förslag. Lånen böra således även enligt min mening vara räntefria, liksom säkerhet i allmänhet icke torde böra krävas. I fråga om lånens storlek, återbetalningsterminer m. m. anser jag mig emellertid böra föreslå vissa jämkningar i förhållande till kommittéförslaget, till vilka jag återkommer under den speciella motiveringen.

I fråga om värnpliktslåneverksamhetens organisation innebär kommittéförslaget, såsom förut anförts, att för prövningen av ansökningar om värnpliktslån skola inrättas särskilda nämnder, värnpliktslånenämnder, en för varje län. En förberedande behandling skall ägnas ärendena av de redan befintliga kommunala familjebidragsnämnderna, vilka jämväl skola hava att till värnpliktslånenämnderna avgiva yttrande över ansökningarna. Som överinstans skall fungera statens arbetsmarknadskommission, vilken skall dels vara besvärsmyndighet dels besluta i vissa ärenden, som enligt förslaget skola underställas kommissionen. Gentemot den sålunda föreslagna organisationen hava, såsom av den föregående sammanfattningen framgår, vissa av de hörda myndigheterna uttalat betänkligheter, vilka främst hänföra sig till förslaget om införande av särskilda värnpliktslånenämnder i länen. Även enligt min mening hade det, icke minst med hänsyn till den redan nu utomordentligt omfattande krisorganisationen, varit lyckligast om man kunnat undvika att tillskapa dessa nya organ och i stället kunnat, såsom socialstyrelsen i sitt yttrande föreslagit, överlämna beslutanderätten i samtliga värnpliktslåneärenden till arbetsmarknadskommissionen, vilken ju även enligt förslaget skall hava att besluta i de viktigare låneärendena. Med hänsyn bland annat till den stora ökning av kommissionens arbetsbörda som en sådan anordning skulle medföra finner jag mig emellertid icke böra förorda denna lösning utan ansluter mig till kommittéförslaget i denna del.

Vad därefter beträffar värnpliktslåneverksamhetens finansiella och kamerala sida har kommittén såsom förut omnämnts föreslagit inrättande av en särskild fond för ändamålet, värnpliktslånefonden, vilken skulle förvaltas av statskontoret med biträde, såvitt rörde de särskilda lånen, av länsstyrelserna. Erforderliga medel för fonden skulle anvisas över riksstaten i form av förslagsanslag, som för budgetåret 1940/41 uppskattningsvis beräknats till 5,000,000 kronor. Gentemot detta förslag hava, på sätt av det föregående framgår, vissa erinringar framförts av såväl statskontoret som riksräkenskapsverket. För min del vill jag, efter att därutinnan hava samrått med chefen för finansdepartementet, i anslutning till riksräkenskapsverkets yttrande föreslå, att utbetalade värnpliktslånebelopp under innevarande budgetår tillsvidare må avföras från anslag å förskottsstaten för försvarsväsendet m. m., varefter frågan om anvisande av ett särskilt anslag för ändamålet å tilläggsstat kan med säkrare utgångspunkter upptagas vid budgetårets slut; lämpligast synes vara, att utbetalningarna nu utgå av förskottsanslaget till Försvarsväsendet i allmänhet: Löpande utgifter (IV: G: b). Frågan om bildande av en särskild värnpliktslånefond torde vid sådant förhållande icke böra upptagas förrän i nämnda sammanhang, varav följer, att statskontoret icke för närvarande torde behöva påläggas någon egentlig förvaltningsverksamhet med avseende å värnpliktslånen; denna torde tillsvidare helt kunna omhändrivas av länsstyrelserna. Emellertid synes det för enhetlighets vinnande lämpligt, att länsstyrelsernas förvaltningsverksamhet i förevarande avseende må äga rum under statskontorets överinseende.

Omkostnaderna för understödsverksamhetens organisation torde i enlighet med kommitténs förslag under innevarande budgetår få bestridas av förslagsanslagen till statens arbetsmarknadskommission.»

Efter detta anförande har departementschefen övergått till den speciella motiveringen till det i propositionen framlagda förslaget till förordning om värnpliktslån. Utskottet hänvisar i denna del till propositionen (sid. 20—22).

Det föreliggande förslaget åsyftar att utöver de nu förefintliga möjligheterna till familjebidrag skapa en ytterligare form för hjälp från det allmännas sida till sådana värnpliktiga, som till följd av en längre tids beredskapsinkallelse fått sin ekonomi väsentligt försvagad. Behovet av dylika åtgärder har i ärendet allmänt vitsordats. Jämväl utskottet finner det angeläget att bestämmelser i detta syfte komma till stånd, och utskottet kan beträffande den form, i vilken denna hjälp skulle ske, ansluta sig till propositionen, vilken innebär att för ändamålet skulle av statsmedel kunna utlämnas särskilda värnpliktslån. I denna del har förslaget också vunnit så gott som allmän anslutning från de hörda myndigheterna.

I fråga om organisationen för den föreslagna hjälpverksamheten hava åter delade meningar framträtt. Sociala försvarsberedskapskommitténs förslag, vilket i denna del överensstämmer med propositionens ståndpunkt, innebär, att för prövningen av ansökningar om värnpliktslån skola inrättas särskilda nämnder, värnpliktslånenämnder, en för varje län. En förberedande behand-

Utskottet.

ling skall ägnas ärendena av de redan befintliga kommunala familjebidragsnämnderna, vilka jämväl skola hava att till värnpliktslånenämnderna avgiva yttrande över ansökningarna. Som överinstans skall fungera statens arbetsmarknadskommission, vilken skall dels vara besvärinstans och dels besluta i vissa ärenden som skola underställas kommissionen. Utskottet vill ej bestrida att, såsom ock departementschefen uttalat, vissa invändningar kunna framställas mot den valda formen för organisationen. Vid övervägande av de andra organisationsformer, som här föreslagits, har emellertid utskottet funnit dessa förbundna med sådana olägenheter att desamma icke böra komma i fråga. Vad särskilt angår det av vissa myndigheter framförda förslaget att beslutanderätten i samtliga låneärenden skulle överlämnas till arbetsmarknadskommissionen, varigenom några särskilda länsnämnder icke skulle behöva inrättas, har departementschefen framhållit den stora ökning av arbetsmarknadskommissionens arbetsbörda som detta skulle medföra. Enligt utskottets mening måste ett sammanförande av beslutanderätten i alla dessa ärenden till en och samma centrala myndighet befaras medföra en väsentlig fördröjning av ärendenas behandling, i synnerhet under den närmaste tiden efter förordningens sättande i tillämpning. Utskottet, som fäster synnerlig vikt vid att de ifrågavarande ärendena erhålla en så skyndsam behandling som möjligt, har därför funnit sig böra ansluta sig till propositionen i denna del. Den fara för ojämnhet i behandlingen, som skulle kunna anses vidlåda propositionsförslaget, och vilken skulle undvikas med det nyssnämnda förslaget, kan enligt utskottets mening i väsentlig mån undanröjas med en kraftig ledning från arbetsmarknadskommissionens sida. Såsom sociala försvarsberedskapskommittén uttalat, åligger det arbetsmarknadskommissionen att övervaka och leda låneverksamheten samt sörja för att erforderlig enhetlighet därvid vinnas. Utskottet har ansett, att kommissionens åligganden i dessa hänseenden böra komma till direkt uttryck i förordningen, och förordar därför ett tillägg till 2 § av sådan innebörd.

I fråga om finansieringen av den föreslagna låneverksamheten hade kommittén avsett, att för ändamålet skulle beviljas ett förslagsanslag till ett uppskattningsvis beräknat belopp av 5,000,000 kronor. Departementschefen har, i anslutning till ett av riksräkenskapsverket framlagt förslag, i stället förordat den lösningen, att utbetalade värnpliktslånebelopp under innevarande budgetår tills vidare avföras från anslag å förskottsstaten för försvarsväsendet m. m., varefter frågan om anvisande av ett särskilt anslag för ändamålet å tilläggsstat kan med säkrare utgångspunkter upptagas vid budgetårets slut. Utskottet, som ansluter sig till vad sålunda i propositionen ifrågasatts, har emellertid med hänsyn till svårigheten att överskåda de ekonomiska konsekvenser för statsverket, som denna hjälpverksamhet kan föra med sig, velat framhålla angelägenheten av att tillämpningen av låneverksamheten redan från dess början följes med uppmärksamhet. Det synes böra ingå i arbetsmarknadskommissionens allmänna övervakningsskyldighet att t. ex. genom infordrande av regelbundna redogörelser från de olika värnpliktslånenämnderna skapa klarhet i låneverksamhetens omfattning och genom direktiv

till de underställda myndigheterna tillse, att lån icke beviljas i större utsträckning än som ur statens synpunkt kan anses försvarbart. Oavsett det behjärtansvärda i den nu avsedda hjälpverksamheten finnas dock — särskilt i nuvarande statsfinansiella läge, då kristidens bördor vila tungt å alla samhällsgrupper, även de mindre bemedlade — vissa gränser för verksamheten, vid vilka spörsmålet om avvägningen av ifrågavarande förmåner, som ytterst måste bekostas av övriga samhällsmedlemmar, ånyo måste upptagas till övervägande. Utskottet anser sig därför böra förutsätta att, därest verksamheten skulle visa sig vara av annan storleksordning än som av kommittén uppskattningsvis angivits, Kungl. Maj:t i god tid bereder nästkommande års lagtima riksdag tillfälle att taga ställning till det inträdda läget.

Utskottet, som sålunda kunnat i huvudsak ansluta sig till propositionen, vill beträffande vissa detaljbestämmelser i förslaget anför följande:

Enligt 1 § skall värnpliktslån kunna beviljas åt värnpliktiga, vilka inkallats till tjänstgöring vid krigsmakten vid förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering. I förevarande hänseende synas emellertid med värnpliktiga kunna jämföras vissa andra kategorier, som tjänstgöra vid krigsmakten men i teknisk mening icke kunna hänföras till värnpliktiga. Såsom exempel har anförts underbefäl i reserven. Enligt utskottets mening bör förordningen icke givas sådan avfattning att den utesluter möjlighet att avhjälpa även dessas av militärtjänstgöringen förorsakade svårigheter. Att i författningstexten avgränsa de kategorier, som här kunna komma i fråga, synes icke lämpligt. Utskottet föreslår därför ett tillägg till 1 § av innebörd att Kungl. Maj:t bemyndigas att, där så finnes skäligt, göra förordningen tillämplig även å sådana kategorier.

I 8 § stadgas att värnpliktslån skall återbetalas med en femtedel om året med början från och med kvartalet näst efter det ett år förflutit från lånets utlämnande. Formuleringen avser givetvis icke att utesluta möjlighet för låntagaren att, därest han så önskar, göra större avbetalningar å lånet eller helt inbetala detsamma före förfallodagen. Enligt förordningen må dessutom den lånebeviljande myndigheten, d. v. s. värnpliktslånenämnden, bevilja anstånd med amortering m. m. Det lär vara avsett att, då utdelning av värnpliktslån icke längre skall äga rum, de nyinrättade värnpliktslånenämnderna skola upphöra med sin verksamhet. Då emellertid den föreliggande förordningen icke är tidsbegränsad, synes i ett sådant läge förordningen böra upphävas, och i samband därmed få bestämmelser givas om de beviljade lånens fortsatta förvaltning. Därvid torde jämväl böra föreskrivas, på vilken myndighet i fortsättningen skall ankomma att medgiva anstånd m. m. enligt 8 §.

Enligt 9 § tredje stycket skall värnpliktslånenämnds beslut i vissa fall, bland annat då nämnden ej är enhällig, underställas arbetsmarknadskommissionens prövning. Inom utskottet har ifrågasatts, huruvida icke värnpliktslånenämnd borde även eljest äga att i tveksamma fall hänskjuta ett ärende till kommissionen. Utskottet har icke ansett det lämpligt, att nämnden i sådant fall skulle äga undandraga sig att meddela beslut i ärendet, men vill i detta sammanhang framhålla, att värnpliktslånenämnd givetvis bör i tvek-

samma fall rådföra sig med kommissionen samt att kommissionen i sin egen-
skap av tillsynsmyndighet har att genom anvisningar till de olika värnplikts-
lånenämnderna söka undanröja ovisshet hos dessa om hur förordningen bör
tillämpas.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit vissa jäm-
ningar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda för-
slaget till förordning om värnpliktslån, måtte för sin del antaga
följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Förordning om värnpliktslån.

Häri genom förordnas som följer:

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Den, som enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen inkallats till värnpliktstjänstgöring, må under nedan angivna förutsättningar kunna erhålla lån av statsmedel (värnpliktslån).

Den, som enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen inkallats till värnpliktstjänstgöring, må under nedan angivna förutsättningar kunna erhålla lån av statsmedel (värnpliktslån). När skäl därtill äro, äger Kungl. Maj:t förordna, att bestämmelserna i denna förordning skola äga tillämpning jämväl å annan personal, som tjänstgjort vid krigsmakten under tid, då värnpliktiga varit inkallade enligt nyssnämnda lagrum.

Indrages riket i krig, må värnpliktslån utlämnas allenast efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande.

2 §.

Värnpliktslånen förvaltning handhaves under statskontorets överinseende av länsstyrelserna.

Låneverksamheten i övrigt handhaves å statens vägnar av statens arbetsmarknadskommission och av särskilda värnpliktslånenämnder med biträde av de i krigsfamiljebidragsförordningen avsedda familjebidragsnämnderna.

Arbetsmarknadskommissionen har att vaka över att låneverksamheten bedrives i enlighet med denna förordning och med stöd av densamma meddelade föreskrifter samt att i sådant avseende till ledning för vederbörande

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

*värnpliktslånenämnder och familjebi-
dragsnämnder meddela nödiga råd och
anvisningar.*

3 §.

Värnpliktslånenämnd skall finnas i varje län (Stockholms stad) samt bestå av tre ledamöter. Av dessa utser Kungl. Maj:t två, därav en tillika ordförande, ävensom suppleanter för dessa. En ledamot, tillika sekreterare, jämte suppleant för denne utses av länsstyrelsen.

Ersättning till värnpliktslånenämndernas ledamöter och suppleanter bestämmas av Kungl. Maj:t.

Om lånen.

4 §.

För beviljande av värnpliktslån skola följande allmänna förutsättningar gälla, nämligen

att sökanden till följd av värnpliktstjänstgöringen råkat i svårigheter av ekonomisk art, vilka kunna befaras äventyra hans möjligheter att efter slutad tjänstgöring vinna utkomst i det yrke eller den näring, varav han före inkallelsen haft sin bärning, eller vilka eljest innebära en avsevärd rubbning av hans ekonomi;

att sökanden gjort vad på honom skäligen ankommit för att avvärja svårigheterna; samt

att sökanden måste antagas vara ur stånd att utan det allmännas hjälp inom skälig tid övervinna svårigheterna.

Värnpliktslån må ej utan synnerliga skäl utgå till värnpliktig, vars tjänstgöring under de senast förflutna tolv månaderna före låneansökans ingivande understigit sextio dagar.

5 §.

Värnpliktslån bör beviljas för visst ändamål. Ej må lån beviljas för gäldande av utskylder, som förfallit till betalning å sådan tid, att den värnpliktige blivit berättigad att åtnjuta anstånd med deras indrivning enligt vad därom är särskilt stadgat.

6 §.

Värnpliktslån må beviljas med lägst tvåhundra och högst fyratusen kronor. Vid beviljande av sådant lån skall i övrigt tillses, att lånebeloppet icke bestämmas högre än som med hänsyn till sökandens levnadsvillkor och förhållanden i övrigt finnes vara nödvändigt för vinnande av det därmed avsedda syftet.

7 §.

Värnpliktslån äro räntefria och må utlämnas utan säkerhet; ägande dock den lånebeviljande myndigheten, när omständigheterna därtill giva anledning, föreskriva, att säkerhet för lånet skall lämnas.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

För beviljat lån skall låntagaren utfärda skuldförbindelse, däri hans åtaganden i fråga om lånets användning och återbetalande jämte övriga lånevillkor skola angivas. Skuldförbindelsen skall avlämnas till värnpliktslånenämnden.

8 §.

Värnpliktslån skall återbetalas med en femtedel om året med början från och med kvartalet näst efter det ett år förflutit från lånets utlämnande; dock må den lånebeviljande myndigheten, där omständigheterna därtill föranleda, medgiva anstånd med amorteringens påbörjande ävensom längre amorteringstid, högst åtta år, samt föreskriva amorterings erläggande kvartals- eller halvårsvis.

Om förfarandet i låneärenden m. m.

9 §.

Ansökan om värnpliktslån skall göras senast tre månader efter det sökanden avslutat sin värnpliktstjänstgöring eller, därest tjänstgöringen avslutats före denna förordnings ikraftträdande, senast tre månader därefter; dock att, där särskilda omständigheter därtill föranleda, lån må beviljas på grund av senare gjord ansökan.

Ansökan göres enligt fastställt formulär hos familjebidragsnämnden i den kommun, som enligt 17 § krigsfamiljebidragsförordningen har att pröva ansökan om familjebidrag åt sökanden. Då sådan ansökan inkommit, skall familjebidragsnämnden, efter att hava införskaffat den ytterligare utredning, som finnes erforderlig, med eget yttrande överlämna ansökan till vederbörande värnpliktslånenämnd.

På värnpliktslånenämnden ankommer att besluta i låneärende. Är nämnden ej enhällig, eller beviljar nämnden lån till högre belopp än ettusen kronor eller lån till värnpliktig, vars tjänstgöring under de senast förflutna tolv månaderna understigit sextio dagar, eller medgiver nämnden anstånd med amorteringens påbörjande eller längre amorteringstid än fem år, skall nämndens beslut för att bliva gällande underställas arbetsmarknadskommissionens prövning.

I samband med beviljande av lån böra de föreskrifter med avseende å lånebeloppets användande och utbetalande meddelas, som av förhållandena påkallas.

Värnpliktslånenämndens beslut i låneärende skall ofördröjligen tillställas sökanden; och skall sökanden därvid underrättas om vad han har att iakttaga, därest han vill föra talan mot beslutet.

10 §.

Är sökande missnöjd med värnpliktslånenämnds beslut, äger han, ändå att beslutet skall underställas arbetsmarknadskommissionens prövning, söka ändring i beslutet hos arbetsmarknadskommissionen genom besvär, vilka

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

skola hava inkommit till värnpliktslånenämndens ordförande sist å tjugonde dagen från det sökanden erhöll del av beslutet; och åligger det ordföranden att jämte nämndens yttrande insända besvären till arbetsmarknadskommisionen.

11 §.

Arbetsmarknadskommisionens beslut i underställt eller fullföljt ärende skall utan dröjsmål tillställas klaganden samt, i avskrift, värnpliktslånenämnden.

Arbetsmarknadskommisionens beslut må ej överklagas.

12 §.

Hos värnpliktslånenämnd skall föras register över inkomna ansökningar om lån, upptagande sökandes namn och adress samt sökta och beviljade lånebelopp.

13 §.

Då värnpliktslånenämnd genom beslut, som ej skall underställas arbetsmarknadskommisionens prövning, beviljat lån och sökanden skriftligen förklarat sig nöjd med nämndens beslut eller ock besvärstiden gått till ända utan att besvär anförts, skall värnpliktslånenämnden till länsstyrelsen ofördröjligen översända avskrift av beslutet jämte den av sökanden utfärdade skuldförbindelsen ävensom, i förekommande fall, tillhörande säkerhetshandlingar. Länsstyrelsen har att, sedan handlingarna inkommit, utan anfordran utbetala lånebeloppet i enlighet med beslutet.

Vad i första stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning, då av arbetsmarknadskommisionen meddelat beslut, enligt vilket lånebelopp skall utbetalas, kommit värnpliktslånenämnden tillhanda.

14 §.

Länsstyrelse, som utlämnat värnpliktslån, skall uppbära amorteringar, övervaka att låntagare fullgör sina skyldigheter samt i övrigt förvalta lånet.

15 §.

Värnpliktslån må av länsstyrelsen uppsägas till omedelbar betalning, där låntagaren befinnes hava genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande eller låntagaren visar försumlighet i fråga om betalningsskyldighetens fullgörande eller annorledes bryter mot vad honom enligt skuldförbindelsen åligger, så ock eljest, därest sådana förhållanden inträffa, att låntagaren med hänsyn till syftet med lånet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta lånet.

Sker uppsägning av lån enligt vad i första stycket sägs, skall å uppsagt belopp gäldas ränta efter fyra procent om året från och med uppsägningsdagen.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

16 §.

Finner länsstyrelsen, att med hänsyn till låntagares ekonomiska förhållanden avskrivning av fordran på grund av utlämnat lån bör äga rum, skall frågan därom hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning. Beslutas avskrivning, skall lånet anses efterskönt till motsvarande belopp.

17 §.

Har någon till stöd för ansökan om värnpliktslån mot bättre vetande eller av grov vårdslöshet lämnat oriktig uppgift, straffes med dagsböter eller fängelse.

Böter tillfalla kronan.

18 §.

De ytterligare föreskrifter, som finnas erforderliga för tillämpning av denna förordning, ävensom erforderliga formulär fastställas i vad rör värnpliktslårens förvaltning av statskontoret och i vad rör låneverksamheten i övrigt av arbetsmarknadskommissionen.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Stockholm den 25 augusti 1940.

På tredje särskilda utskottets vägnar:

N. GÄRDE.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Gärde, Hagman, Tamm, Wistrand, Karl Johan Olsson, Ewerlöf, Strand**, *Löfvander, Olof Carlsson, John Gustavson, Sten** och *Svedberg*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Sandström, Olsson* i Mellerud, *Gezelius* och *Lindberg* i Stockholm*, fru *Ruth Gustafson** samt herrar *Jacobson**, *Persson* i Vinberg, *Holmbäck**, *Wallén**, *Sundberg* och *Johansson* i Norrfors.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar *Gärde, Hagman, Tamm, Wistrand, Ewerlöf, John Gustavson, Lindqvist, Olsson* i Mellerud, *Gezelius* och *Wallén*, vilka anför:

»I fråga om värnpliktslåneverksamhetens organisation innebär propositionen, såsom framgår av utskottets utlåtande, att för prövning av ansökningar

om värnpliktslån skola inrättas särskilda nämnder, värnpliktslånenämnder, en för varje län, samt att som överinstans skall fungera statens arbetsmarknadskommission, vilken skall dels vara besvärinstans, dels besluta i vissa ärenden, som enligt förslaget skola underställas kommissionen. Propositionen överensstämmer i dessa delar med kommittéförslaget. Mot denna anordning har bland andra socialstyrelsen framställt erinringar särskilt ur den synpunkten att låneprövningens uppdelning å ett stort antal länsnämnder icke tillgodosåge behovet av enhetlighet i låneärendenas behandling samt med hänsyn härtill funnit fördelarna av en central prövning av dessa ärenden vara så påtagliga, att styrelsen icke tvekat att förorda en sådan, varvid de föreslagna länslånenämnderna skulle helt slopas. Även departementschefen har funnit det lyckligast, särskilt med hänsyn till den redan nu utomordentligt omfattande krisorganisationen, om man kunnat undvika att tillskapa dessa nya organ och i stället kunnat överlämna beslutanderätten i samtliga låneärenden till arbetsmarknadskommissionen. Enligt departementschefens åsikt föreläge emellertid ett hinder mot en sådan anordning i den stora ökning av kommissionens arbetsbörda, som därigenom skulle uppkomma.

Enligt vår mening äro fördelarna av en central prövning uppenbara. Med hänsyn till den ifrågavarande hjälpverksamhetens natur och de allmänt hållna bestämmelserna om villkoren för låns erhållande torde det icke kunna undvikas att en tillämpning, som uppdelas på ett flertal organ, kommer att framvisa betydande skiljaktigheter. En enhetlig tillämpning är av stor betydelse såväl med hänsyn till de stora statsfinansiella intressen, varom här är fråga, som ock för åstadkommande av inbördes rättvisa mellan lånesökande från landets olika delar. Det nu antydda syftet kan enligt vår mening endast i begränsad omfattning tillgodoses genom den tillsyn å låneverksamheten, som enligt utskottet skulle åligga kommissionen. Särskilt torde under den första tiden av låneverksamheten, då antalet lånesökande kan väntas bliva mycket stort, avsevärda svårigheter möta att göra en sådan tillsyn effektiv, därest icke dröjsmål skall uppstå i låneärendenas avgörande hos länsnämnderna. Mot en centralisering av låneprövningen har invänts, att den individuella behovsprövningen härigenom komme att skjutas åt sidan. Vad denna angår torde dock även länsnämnderna i stort sett vara hänvisade till den utredning som åvägabragts genom de lokala familjebidragsnämnderna, vilka även enligt vårt förslag böra bibehållas.

Uppenbart är, att överflyttningen å arbetsmarknadskommissionen av hela låneprövningen innebär en avsevärd ökning i kommissionens arbetsbörda. Emellertid må framhållas, att även enligt propositionen ett stort antal låneärenden skulle komma att hänskjutas till kommissionen. Det är tydligt, att en förstärkning av kommissionens arbetskrafter är oundgänglig; en förstärkning, som dock torde draga väsentligt mindre kostnader än den av Kungl. Maj:ts föreslagna organisationen. Det torde även ligga i Kungl. Maj:ts befogenhet att förordna om en sådan fördelning av kommissionens arbetsuppgifter, att låneverksamheten kommer att handhavas av en särskild avdelning inom kommissionen. Därest nu angivna åtgärder vidtagas, torde den av oss

föreslagna anordningen kunna trygga skyndsamheten i ärendenas avgörande i minst lika hög grad som den i propositionen förordade organisationen. I detta hänseende må tillika framhållas, att kommissionens arbete kan göras mera fortlöpande och i fråga om erforderligt antal sammanträden mera smidigt anpassas efter arbetsbördan. Att märka är även att vårt förslag ur nu antydda synpunkt innebär en fördel i förhållande till propositionen i samtliga fall då besvär över länsnämndens beslut anföras eller underställning av sådant beslut enligt propositionen skall äga rum.

Vad angår utskottets uttalanden rörande propositionen i övrigt ansluta vi oss till dessa.

Under återopande av vad nu anförts få vi föreslå riksdagen att antaga följande förslag till

Förordning om värnpliktslån.

Häriigenom förordnas som följer:

Allmänna bestämmelser.

1 §.

(Lika med 1 § i utskottets förslag.)

2 §.

Värnpliktslånenes förvaltning handhaves under statskontorets överinseende av länsstyrelserna.

Låneverksamheten i övrigt handhaves å statens vägnar av statens arbetsmarknadskommission med biträde av de i krigsfamiljebidragsförordningen avsedda familjebidragsnämnderna.

Om lånen.

3 §.

(Lika med 4 § i utskottet förslag.)

4 §.

(Lika med 5 § i utskottets förslag.)

5 §.

(Lika med 6 § i utskottets förslag.)

6 §.

Värnpliktslån äro räntefria och må utlämnas utan säkerhet; ägande dock *arbetsmarknadskommissionen*, när omständigheterna därtill giva anledning, föreskriva, att säkerhet för lånet skall lämnas.

För beviljat lån skall låntagaren utfärda skuldförbindelse, däri hans åtaganden i fråga om lånets användning och återbetalande jämte övriga lånevillkor skola angivas. Skuldförbindelsen skall avlämnas till *arbetsmarknadskommissionen*.

7 §.

Värnpliktslån skall återbetalas med en femtedel om året med början från och med kvartalet näst efter det ett år förflutit från lånets utlämnande; dock må *arbetsmarknadskommissionen*, där omständigheterna därtill föranleda, medgiva anstånd med amorteringens påbörjande ävensom längre amorteringstid, högst åtta år, samt föreskriva amorterings erläggande kvartals- eller halvårsvis.

Om förfarandet i låneärenden m. m.

8 §.

Ansökan om värnpliktslån skall göras senast tre månader efter det sökanden avslutat sin värnpliktstjänstgöring eller, därest tjänstgöringen avslutats före denna förordnings ikraftträdande, senast tre månader därefter; dock att, där särskilda omständigheter därtill föranleda, lån må beviljas på grund av senare gjord ansökan.

Ansökan göres enligt fastställt formulär hos familjebidragsnämnden i den kommun, som enligt 17 § krigsfamiljebidragsförordningen har att pröva ansökan om familjebidrag åt sökanden. Då sådan ansökan inkommit, skall familjebidragsnämnden, efter att hava införskaffat den ytterligare utredning, som finnes erforderlig, med eget yttrande överlämna ansökan till *arbetsmarknadskommissionen*, som har att besluta i ärendet.

I samband med beviljande av lån böra de föreskrifter med avseende å lånebeloppets användande och utbetalande meddelas, som av förhållandena påkallas.

Arbetsmarknadskommissionens beslut i låneärende skall ofördröjligen tillställas sökanden.

Arbetsmarknadskommissionens beslut må ej överklagas.

9 §.

Hos *arbetsmarknadskommissionen* skall föras register över inkomna ansökningar om lån, upptagande sökandes namn och adress samt sökta och beviljade lånebelopp.

10 §.

Då *arbetsmarknadskommissionen* beviljat lån, skall *kommissionen* till vederbörande länsstyrelse ofördröjligen översända avskrift av beslutet jämte den av sökanden utfärdade skuldförbindelsen ävensom, i förekommande fall, tillhörande säkerhetshandlingar. Länsstyrelsen har att, sedan handlingarna inkommit, utan anfordran utbetala lånebeloppet i enlighet med beslutet.

11 §.

(Lika med 14 § i utskottets förslag.)

12 §.

(Lika med 15 § i utskottets förslag.)

13 §.

(Lika med 16 § i utskottets förslag.)

14 §.

(Lika med 17 § i utskottets förslag.)

15 §.

(Lika med 18 § i utskottets förslag.)

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.»

2) av herr *Holmbäck*, vilken anförde:

»I 55 § riksdagsordningen stadgas, att riksdagsman äger att sist å det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från propositions avlämnande i kammaren, väcka motion, som föranledes av propositionen. Ett utskott bör då, enligt min uppfattning, icke heller annat än i tvingande fall slutbehandla en proposition före utgången av denna tid och därigenom hindra de av riksdagens ledamöter, vilka icke äga säte i utskottet, från att motionsvägen göra sina synpunkter gällande. Därigenom inskränkes i hög grad den möjlighet till granskning och initiativ, som riksdagen skall äga. I förevarande ärende, som är av synnerligen svårbedömlig natur, föreligga icke dylika tvingande skäl. Med iakttagande av motionstiden hade beslut i riksdagen kunnat föreligga blott några dagar senare än nu kan bliva händelsen. Brådskan att slutbehandla ärendet före motionstidens utgång ter sig särskilt egendomlig ur den synpunkten, att Kungl. Maj:t icke visat samma skyndsamhet. Propositionen beslöts nämligen i konselj redan den 1 augusti, men överlämnades till riksdagen först den 20 i samma månad. På dessa skäl har jag inom utskottet gjort gällande, att utskottet icke bort slutbehandla ärendet nu utan i stället omedelbart efter det sammanträde inom riksdagen, som infaller efter den 30 augusti och som jag då förutsätter skulle äga rum den 31 augusti.

Till grundtanken i Kungl. Maj:ts förslag ger jag min oreserverade anslutning. Propositionen visar emellertid den svagheten att den, förutom åt arbetsmarknadscommissionen, överlåter åt 25 lokala myndigheter — värnpliktslånenämnderna — att bevilja lån utan att den därvid sätter andra gränser än som följer av 4, 6 och 9 §§ förslaget till förordning om värnpliktslån. Det kan då inträffa, att lån beviljas till belopp om flera tiotals miljoner kronor, varigenom den allmänna budgetsituationen kan hotas. Särskilt då statsverket självt icke kan uppbringa medlen på annat sätt än genom lån, ter sig detta som allvarligt. Enligt min uppfattning böra därför föreskrifter givas, som ge Kungl. Maj:t kontroll över utlåningsverksamheten. En möjlighet härför är att uppdraga åt en central myndighet, som kan förutsättas ha nära kontakt med statsdepartementen, att fatta beslut om utlämnandet av värnpliktslån. Sedan denna tanke kommit i minoritet inom utskottet har

jag — trots den förbättring i Kungl. Maj:ts förslag, som skett i utskottet genom att detta föreslagit insättande av arbetsmarknadskommissionen som tillsynsmyndighet — ansett följande väg böra beträdas. Till Kungl. Maj:ts förfogande ställas såsom föreslagits medel genom ett förslagsanslag. Från förslagsanslaget anvisar Kungl. Maj:t sedermera till arbetsmarknadskommissionen och genom denna åt värnpliktslånenämnderna vissa belopp, med vilka låneverksamheten finge bedrivas. Då dessa belopp förbrukats, finge Kungl. Maj:t från förslagsanslaget efter ansökan och prövning eventuellt ställa ytterligare medel till disposition. Genom ett dylikt system, som å ena sidan borde kunna verka restriktivt men å andra sidan borde kunna handhavas så smidigt, att ingen verkligt behövande sökande behövde bli ohulpen, skulle Kungl. Maj:t hela tiden kunna hava låneverksamheten i sin hand. En ändring i 1 § första stycket förslaget till förordning om värnpliktslån blir emellertid nödvändig, och jag har därför inom utskottet yrkat annan lydelse av detta stycke än som föreslagits. Stadgandet bör enligt min uppfattning lyda som följer:

'Den, som enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen inkallats till värnpliktstjänstgöring, må, i den mån medel för sådant ändamål ställts till arbetsmarknadskommissionens eller de nedan angivna värnpliktslånenämndernas förfogande, kunna erhålla lån av statsmedel (värnpliktslån.) När skäl — — — (lika med utskottets förslag) — — — nyssnämnda lagrum.'

Jag tillåter mig att tillägga följande. Ackordslån och stödlån till jordbrukare, varom regler gävos genom kungörelse den 30 juni 1932, utlämnades endast 'i den mån tillgängligt anslag det medgiver' (1 §). Kungörelsen den 30 september 1937 om statliga bosättningslån medger lån ävenledes endast 'i den mån tillgängligt anslag det medgiver' (1 §). Kungörelsen den 22 juni 1939 om förbättringsbidrag samt nybyggnads- och förbättringslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden stadgar att bidrag och lån beviljas endast 'i den mån av Kungl. Maj:t för ändamålet fastställda belopp därtill förslå' (19 §). Överhuvud hava de medel, som tillföras statens utlåningsfonder, karaktär av reservationsanslag. Under tider, då statens finansiella ställning varit vida bättre än nu, ha alltså, då det gäller utlåning även för rent sociala ändamål, både Kungl. Maj:t och riksdagen förbehållit sig att vissa totalbelopp icke finge överskridas av de lånebeviljande myndigheterna. I detta fall, då det kan vara tveksamt, om man överhuvud ens med anlitande av lånevägen kan tillgodose alla statens behov, skulle varken Kungl. Maj:t eller riksdagen äga dylik kontrollmyndighet.»
